

In het land der blinden is éénoog koning

De seksuologie nu in Amsterdam

De seksuologie is in Nederland nooit goed uit de startblokken gekomen. De levendige belangstelling die een eeuw geleden voor seksuele onderwerpen ontstond, heeft geen goede universitaire vorm gevonden. Zelfs niet na de seksuele revolutie. Een belangrijke doorbraak was de aanstelling van bijzondere hoogleraren in de seksuologie namens de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming te Amsterdam, Leiden en Utrecht. Maar door hun beperkte aanstelling is het effect op het universitaire onderwijs en onderzoek altijd minimaal gebleven. Zo is van Gerda van Dijk, in 1987 de opvolgster van de in 1981 overleden Van Emde Boas, na haar aanstelling weinig meer op dit terrein vernomen. Het is heel typerend dat de leerstoel zo lang vacant was. De Nederlandse Vereniging voor Seksuologie en haar tijdschrift hebben de seksuologie evenmin veel krediet gebracht. Een belangrijk initiatief was de oprichting van het Nederlands Instituut voor Sociaal-Seksuologische Onderzoek (NISSO) in 1968. De onderzoekers van dit met opheffing bedreigde instituut richtten zich op toegepast en niet op fundamenteel wetenschappelijk onderzoek; onderwijs wordt er niet gegeven.

In Amsterdam doen enkele minicule kernen onderzoek naar seksualiteit. Aan de medische faculteit bestaat een werkgroep seksuologie waaraan Gerda van Dijk is verbonden. Onder-

zoek en onderwijs zijn gericht op seksuele problemen in de medische praktijk. Bij het Nederlands Instituut voor Her-senonderzoek houdt de groep van Dick Swaab zich bezig met onderzoek van seksuele en seksualiteit. Hun bekendste resultaat was de ontdekking dat homoseksuelen een vergrote suprachiasmatische kern zouden hebben. Dit onderzoek dat indertijd veel stof deed opwaaien en waarvan de resultaten nog geen vijf jaar geleden zijn gepubliceerd, wordt in de nieuwste literatuur niet algemeen omarmd. Aan de psychologische faculteit houden Walter Everaerd en de zijnen zich bezig met het mechanisme van de seksuele opwindings. Recent promoveerden Ellen Laan en Erik Janssen op dit onderwerp. Aan de Vrije Universiteit vindt geen onderzoek naar seksualiteit plaats, zelfs niet aan de Medische Faculteit. Dankzij het genderteam is er wel een centrum voor behandeling van onderzoek naar transseksualiteit, maar dat heeft slechts zijdelings met seksualiteit te maken. Louis Gooren is speciaal tot bijzonder hoogleraar benoemd voor dit terrein van de 'gender-dysforie'.

Het historische en sociaalwetenschappelijke onderzoek heeft evenmin een hoge vlucht genomen. Bij de historische pedagogiek doet Hugo Röling onderzoek naar de geschiedenis van seksuele voorlichting. Binnen vrouwenstudies bij biologie, politicologie en letteren is een seksuele thematiek

soms zijdelings aan de orde gekomen bij studies over hormonale sekse-theorieën, de abortusstrijd, moederschap en prostitutie. Bij sociologie heeft homo/lesbische studies zich ontwikkeld tot een kleine kern van waaruit Gert Hekma, Dorelies Kraakman en anderen met zekere regelmaat publiceren over historische en hedendaagse aspecten van seksualiteit. Er zijn verschillende promoties geweest zoals van Harry Oosterhuis over de roomse moraal ten aanzien van homoseksualiteit en van Annet Mooij over de sociale geschiedenis van de geslachtsziektebestrijding. Bij de antropologen is onder supervisie van Humphrey Lamur een serie studies verschenen over het seksuele gedrag van Marokkanen, Turken en Surinamers.

Met deze korte opsomming is vrijwel al het wetenschappelijke onderzoek naar seksualiteit aan de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit behandeld. Het is opvallend dat er aan de universiteit zo weinig interesse bestaat voor seksualiteit, maar nog opvallender is het dat zelfs de wetenschappers die er zich wel mee bezig houden, meestal zeggen dat ze geen seksuologen zijn of ook wel dat ze helemaal toevallig bij het thema uitkwamen. Zo verricht Walter Everaerd zijn onderzoek naar het mechanisme van de seksuele opwindings onder de noemer van de emotieleer. Dick Swaab verzekert een ieder die het horen wil dat hij 'puur toevallig' de vergrote suprachiasmatische kern bij homoseksuele mannen ontdekte. Homo- en lesbostudies zijn aan de verschillende universiteiten nooit erkend vanwege hun belang voor de wetenschap, maar vooral vanwege de emancipatie van een socia-

le minderheid. Voor vrouwenstudies geldt hetzelfde in sterkere mate. Daar hebben ze bovendien hoogst zelden hun kennis over sekse toegepast op seksualiteit.

Er valt een lange discussie te voeren waarom het met de seksuele wetenschap ondanks het veelbelovende thema nooit zo heeft willen vlotten. In de eerste plaats heeft ze altijd moeite gehad zich te onderscheiden van de pornografie die op haar beurt juist gretig inhaakte op de seksuologie. Pornografen konden aan respectabiliteit winnen door bij de seksuologie leentje buur te spelen, terwijl respectabele wetenschappers zich voor geen goud waagden aan de vunzigheid waarmee de seksuologie zich ophield. Sommige geleerden balanceerden evenwel gretig op de grens van porno, zoals Schoondermark die in het randgebied goede zaken deed. Soms gaven pornografen hun werk wetenschappelijke titels zodat kopers een goede dekmantel hadden. Serieuze geleerden die zich toch aan de seksuologie waagden, werden vaak met de nek aangekeken of zelfs uit de universitaire wereld gestoten omdat men hen verkeerde motieven toedichtte. De medische faculteit aan de Universiteit van Amsterdam wees de proefschriften van zowel Lucien van Römer als Coenraad van Emde Boas af, Von Römers onder meer vanwege de vermeende pornografische illustraties in zijn dissertatie.

Het tweede probleem waar de wetenschap van de seks tot op heden mee worstelt, is haar afbakening. Eigenlijk bestaat er nauwelijks een seksuologie. Het gaat veeleer om op seksualiteit toegepaste deelwetenschappen. Vanwege

haar interdisciplinaire karakter heeft de seksuologie nooit enige samenhang verworven. Het onderzoek is gewoon nooit interdisciplinair geweest, maar altijd verbonden gebleven aan een bepaald vakgebied. Binnen de diverse wetenschappen bleef aan de andere kant het onderzoek naar seks een gemarginaliseerd terrein. Dat geldt zeker voor die disciplines waar de seksuologie zich het sterkst heeft ontwikkeld, bij geneeskunde, biologie en psychologie – ondanks het fundamentele belang van seksualiteit in de theorievorming van de levenswetenschappen, zoals de evolutieleer.

Ten derde blijft de afbakening van sekse en seksualiteit de seksuologie parten spelen. Het woord seksualiteit is misschien afgeleid van sekse en voor ons gevoel houden beide verschijnselen een nauw verband, toch valt sekse heel goed los te denken van seksualiteit en omgekeerd. Doordat heteroseksualiteit er als norm is ingehamerd, zijn lust en sekse aan elkaar geketend. Wanneer het ingeslepen heterogeloof is weggesleten, zal iedereen zich met verbazing afvragen waaraan transeksuelen hun naam ontleenden. Want wat heeft transeksualiteit gemeen met seks in de zin van lust? Transeksuelen zullen erotische ervaringen nastreven, maar daarin onderscheiden ze zich van niemand en hun intermediaire seksestatus geeft hen ook geen speciale toegang tot seksualiteit.

Ten vierde spelen problemen van betrokkenheid en distantie de seksuologie parten. In een samenleving die de seks tot het meest intieme van de mens heeft verklaard, kan niemand de distantie die de wetenschap lang heeft verweerd, opbrengen wanneer het op seks aankomt. Want iedereen is uiteindelijk

betrokken bij de hete hangijzers van de seks. Hun parti-pris is seksuologen steeds verweten. Het is een bezwaar waar ze zich meestal slecht tegen konden verweren omdat ze zelf ook in afstand geloofden. Nu heeft zich de houding gewijzigd. Een nieuwe generatie wetenschappers geeft er de voorkeur aan de betrokkenheid als creatief element van het onderzoek in te calculeren. Mislukte afstand leidde vaak tot pseudo-objectiviteit, terwijl helderheid over persoonlijklijke inzet onderzoek en resultaten contouren geeft hetgeen een levendige discussie ten goede komt.

Er zijn verschillende andere redenen aan te geven waarom het met de seksuologie niet wil vlotten. Bij medicijnen, biologie en psychologie zoeken ze aanzien en respectabiliteit en dat krijgt een wetenschapper niet met seksuologisch onderzoek. In de sociale wetenschappen en aan de letterenfaculteit denken ze in de regel dat seksualiteit een biologisch en universeel verschijnsel is waaraan voor een historicus of socioloog weinig valt te ontdekken. Maar het is vooral de algemeen voorkomende neiging om fijnrijes de neus op te halen wanneer het over seks gaat waardoor de seksuologie zo weinig aanzien geniet. Een seksuoloog gaat in de regel door voor een viezerik die van zijn obsessie zijn werk maakt. Over seks praat een net mens niet. Het is een vreemde, dubbelzinnige houding want als het er op de beeldbuis over gaat, dan gloeien de oren en glinsteren de ogen. Seks mag zolang het op een afstand blijft, zoals op de beeldbuis. Op de universiteit is afstand vertaald met distantie. Dat betekent bij de seks niet alleen dat ze het op grote afstand hou-

